

УДК 332.852:347.77:658.589.012.32 (477)

ПУХАЛЬСЬКА Анастасія Павлівна

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НАУКОМІСТКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Досліджено причини патентування інноваційної продукції та об'єктивні причини відмови суб'єктів господарювання від отримання прибутку через механізм ліцензування запатентованих винаходів. Обґрунтовані пріоритетні напрями використання об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) вітчизняними підприємствами наукомісткої галузі в процесі господарської діяльності. Запропоновано стратегічні напрями використання інтелектуальної власності (ІВ) наукомісткими підприємствами.

Ключові слова: об'єкти інтелектуальної власності, ліцензування, патент, стратегія, інноваційна продукція.

The reasons of patenting innovation products in this article were investigated. Also were investigated the objective reasons for refusal entities of profit due to use mechanism for the licensing of patented inventions. The priorities of use intellectual property by domestic enterprises of the industry engaged in scientific activities are also considered. Also in this article was proposed the strategy directions of using intellectual property companies that are engaged in scientific activities.

Keywords: intellectual property, licensing, patent, strategize, innovative products.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. На сьогоднішній день стрімкий розвиток науки вимагає від підприємств наукомістких галузей економіки нашої держави відповідної орієнтації виробництва на сучасні технології та напрями досліджень. Інтеграція науки та виробництва дозволяє підприємствам випускати конкурентоспроможну продукцію, підвищувати та гарантувати вищу якість продукції, розширяти ринки збуту (предстати себе на міжнародних ринках як передового гравця), завойовувати імідж та, звісно, отримувати прибутки.

Об'єкти промислової власності, що створені на підприємстві, становлять квінтесенцію наукової думки, що має правовий захист, практичне втілення у вигляді можливості впровадження у виробництво (або інших видів комерціалізації) та приносять власнику прибутки. В зв'язку з цим, питання використання об'єктів інтелектуальної власності промисловими підприємствами потребують подальшого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням використання об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) присвячені наукові праці закордонних та вітчизняних вчених.

Так, С.В. Малих [1] зазначає, що у світі щорічно реєструється близько 740 тис винаходів. Щорічна вартість винаходів на початковій стадії їх патентування, наприклад, в країнах Західної Європи, складає \$7000-17000, а у разі промислового використання, наприклад, в США, - \$473000. Вартість патентів на винаходи, куплених Україною по ліцензіях і промислово

освоєних в період 1992-1995 рр., знаходилася в інтервалі \$20000-72000. Ефективність ліцензій склала від \$4 до \$148 на \$1 витрат

Ж.А. Козловська в своїй роботі [2] пише про те, що промислове застосування винаходи в США знаходять не менше 20% від загальної їх кількості, проте в країнах СНД ця цифра значно менша - 1%

Більшість індустріальних країн розглядають інтелектуальну власність як одну з головних складових національного багатства країни. У міру просування економіки до більше наукомісткої моделі розвитку інтелектуальна власність стає одним з основних активів діючих підприємств, а обмін різними ОІВ нині перетворився на самостійну сферу економічних стосунків [3, с. 18].

Метою даного дослідження є визначення факторів, що впливають на інтенсивність патентування інноваційної продукції та об'єктивні причини відмови суб'єктів господарювання від отримання прямих прибутків через механізм ліцензування запатентованих винаходів. Вивчення можливих пріоритетних напрямів використання ОІВ вітчизняними підприємствами наукомістких галузей та на основі цього - обґрунтування стратегії використання ІВ наукомісткими підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. Винаходи, корисні моделі, ноу-хау, промислові зразки, комплекти конструкторської документації, результати науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт являють собою рушійну силу інноваційного розвитку промислового підприємства. Важливе місце відводиться об'єктам промислової власності, які шляхом патентування, дозволяють власнику набувати виключних прав на комерціалізацію – продаж за ліцензією, використання в власному виробництві.

Закордонними вченими було проведено всеосяжне дослідження причин патентування бізнес - та інноваційних моделей (представлених об'єктами інтелектуальної власності) серед передових інноваційних підприємств США та Японії [4]. В процесі дослідження виявлено (табл. 1), що серед запропонованих причин патентування власних інноваційних продуктів, найбільш часто серед американських і японських підприємств були зазначені причини захисту (запобігання копіювання та судових позовів, блокування патентів). Менша, але все ж значна частка фірм, вказали, що патентування має важливе значення для більш: для використання в переговорах (наприклад, про ліцензування), для підвищення репутації, генерування доходів від ліцензування та як захід підвищення ефективності діяльності підприємств.

Недавні дослідження показують, тенденцію збільшення частки компаній, що використовують патенти зі стратегічною метою щодо збільшення вартості компанії та набуття іміджу сильного конкурента на ринку. Дослідження закордонних підприємств, що відбувалось в 2004 році [5], наприклад, виявило, що близько 60% опитаних фірм за період 1994-2004 рр. бачать патентування засобом стимулювання як внутрішнього, так і зовнішнього ліцензування за попереднє десятиліття .

Таблиця 1. Причина патентування інноваційної продукції (% респондентів та порядковий ранг) [4].

Причина патентування	США	Японія
Запобігання копіювання	98,9 (1)	95,5 (1)

Управління бізнесом і соціальним прогресом у регіоні

Патентне блокування	80,3 (2)	92,6 (2)
Запобігання судових позовів	72,3 (3)	90,0 (3)
Використання для переговорів	55,2 (4)	85,8 (4)
Підвищення репутації	38,8 (5)	57,9 (7)
Ліцензування доходів	29,5 (6)	66,7 (5)
Підвищення продуктивності	7,8 (7)	60,1 (6)

Проте варто зазначити, що для патентовласників існує багато підстав щодо утримання від використання своїх запатентованих винаходів. В статистичному звіті Організації з економічного співробітництва і розвитку [6] зазначено, що зміни в бізнес-політиці чи умови на товарному ринку можуть вплинути на здатність фірми до впровадження супутніх товарів чи послуг. Поява нових технологій може зробити існуючі винаходи застарілими. Тобто унікальні ОІВ виступають потужним інструментом оновлення виробництва та сприяють інтенсифікації розвитку економіки держав. Крім того, зазначимо, що рішення про відмову патентування винаходу може відображати недоцільність понесення витрат вартості реєстрації, збереження та захисту патентів проти прогнозованих переваг експлуатації цього активу.

Згідно з стратегією використання інтелектуальних активів на основі моделі відкритих інновацій, що розроблена компанією NEC [7], вважаємо за доцільне запропонувати стратегічні напрями використання ІВ наукомісткими підприємствами України, що характеризується трьома основними напрямками (рис. 1).

Необхідно зазначити, що наявність правильно сформованого портфелю патентів на об'єкти промислової власності надає невеликим та достатньо молодим підприємствам, що починають формувати власний бізнес, значні переваги, особливо в подальшому при переговорах з більш великими підприємствами.

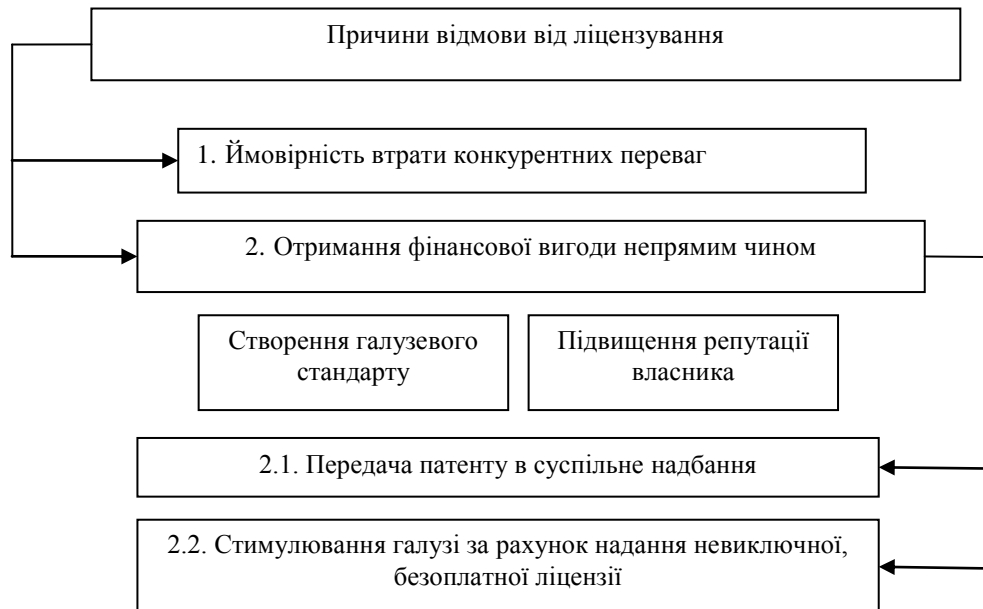

Рисунок 1. Стратегічні напрями використання ІВ наукомісткими підприємствами України.

Зазначимо щодо останнього напрямку використання ІВ підприємствами, що в цьому разі генерується дохід для власника патенту як пряма вигода. В останні роки збільшується число компаній, що генерують

свої доходи за рахунок зовнішнього ліцензування. Так, наприклад, корпорація IBM [6], що почала більш активно управляти своєю інтелектуальною власністю в кінці 1990 року, протягом 2000-2004 рр. отримала понад 1 млрд. доларів щорічного доходу від ліцензування (роялті) та продажу прав інтелектуальної власності (більш ніж 3000 патентів США).

Варто звернути увагу на те, що існують певні об'єктивні причини через які суб'єкти господарювання відмовляються від отримання прибутку через механізм ліцензування запатентованих винаходів (рис 2).

Рисунк 2. Причини відмови від ліцензування.

Розглянемо причини відмови від ліцензування. Так, деякі підприємства, маючи величезний потенціал, представлений об'єктами промислової власності, відмовляються від патентування своїх винаходів, промислових зразків та корисних моделей та віддають перевагу збереженню їх у вигляді незареєстрованих об'єктів (або ноу-хау, комерційної таємниці) через ймовірність втрати своїх конкурентних переваг. У той же час, необхідно визнати, що отримання доходів від власних запатентованих об'єктів промислової власності підприємствами може відбуватись непрямим чином. Так, напрямами отримання фінансової вигоди є передача патенту в суспільне надбання та передача невиключної, безоплатної ліцензії з метою стимулювання розвитку відповідної галузі. Якщо керівництво вважає за доцільне використовувати таких підхід в управлінні інтелектуальною власністю, то результатом буде не отримання роялті, а створення непрямих переваг для підприємства-патентовласника – таких як: створення галузевого стандарту та підвищення ділової репутації.

Недоліком дослідження ринку ліцензійних угод є відсутність надійних та достовірних статистичних даних, що не дозволяє оцінити його розмір та тенденції розвитку. Ця ситуація характерна не лише для національного ринку інтелектуальної власності України, а й для регіональних та міжнародного ринків. Хоча надання інформації про укладання ліцензійних угод суб'єктами господарювання, величину та динаміку отримання доходів від ліцензійних

угод позитивно впливає на інвесторів під час переговорів, підприємства не розголошують цю інформацію та вона залишається конфіденційною.

Цікавими є дані щодо використання закордонними країнами ОІВ у власному виробництві. Так, російськими вченими [8] встановлено, що відсоток долі продукції, виготовленої з використанням ОІВ в структурі товарного експорту таких країн, як Японія, Великобританія, складає 26,3%, у структурі експорту Сполучених Штатів Америки цей показник складає 28,2. В структурі капіталу промислових підприємств країн Західної Європи 35% загального капіталу припадає на інтелектуальний капітал.

Так, вітчизняні підприємства наукомісткої галузі в процесі господарської діяльності часто використовують і створюють власними силами різноманітні види ОІВ, проте вартість більшої частини цих об'єктів не врахована. Внаслідок чого, фінансова звітність підприємства, зокрема, структура активу балансу не відображає реальної картини використання підприємством свого інтелектуального потенціалу. Неврахування цих об'єктів впливає безпосередньо на вартість самого підприємства – як балансову, так і ринкову. Інвестори, держава, фінансові установи кредитної системи, вивчаючи інформацію щодо конкретного підприємства, звертають свою увагу на наявність захищених та економічно ефективних ОІВ, що підвищує вартість цінність або суспільну значимість самого підприємства.

У випадку реорганізації підприємства (наприклад, продаж, злиття або, навпаки - придбання та приєднання нової структурної одиниці) наявність об'єктів промислової власності в складі активів суб'єкта господарювання значно підвищують ринкову вартість підприємства. При цьому ОІВ виступають і сприймаються як найцінніші та найголовніші активи підприємства.

ОІВ, що охороняються згідно чинних правових норм, приносять дохід підприємству через механізми комерціалізації (ліцензування, продажу, використання у власному виробництві) шляхом зростання надходжень чистого прибутку підприємства та його ролі на ринку .

Ефективно функціонуючий ринок інтелектуальної власності може поліпшити інноваційні процеси, полегшити обмін запатентованих винаходів (через продажів або ліцензування) між приватним і державним секторами економіки [6]. Оскільки ринок інтелектуальної власності в Україні нерозвинутий та знаходиться на стадії формування, вирішення цієї проблеми потребує сприяння державних органів та розвитку вітчизняного законодавства, що ґрунтується на суворому дотриманні державних і міжнародних нормативних і законодавчих актів по інтелектуальній власності.

Тобто, звернемо увагу на те, що не тільки ефективне використання створених або придбаних ОІВ сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства, а й правильна обґрунтована об'єктивна оцінка та облік цих об'єктів.

Російські вчені Г.Г. Азгальдов, Н.Н. Карпова [3; с. 25] також зазначають, що у сучасних умовах ІВ стає одним з найважливіших інструментів управління підприємством. Проте керівники вітчизняних підприємств часто недооцінюють значення ІВ в діяльності підприємства, що в результаті призводить до погіршення його фінансового стану. Подібна оцінка викликана суб'єктивними чинниками, до яких можна віднести незнання керівниками підприємств переваг ефективного використання ІВ.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Звертаючи увагу на існуючі проблеми, що стосуються управління ОІВ, підприємства повинні мати шляхи їх розв'язання і приймати заходи щодо ефективного використання ОІВ як економічного інструмента підвищення конкурентоспроможності у процесі господарської діяльності, оновлення та інтенсифікації виробництва.

Досліджені пріоритетні напрями використання об'єктів інтелектуальної власності вітчизняними підприємствами наукомісткої галузі в процесі господарської діяльності дозволяють керівникам підвищити прибутковість підприємств. Так, отримання прибутку може відбуватись прямим чином – завдяки механізмам ліцензування та передачі власних розроблених технологій, максимальному збільшенню технологічної конкурентоспроможності підприємства. Можливе й опосередковане отримання прибутку – за допомогою створення галузевого стандарту та підвищення репутації власника інноваційної технології. Оскільки керівники підприємств не завжди усвідомлюють очевидні переваги від створення та використання ОІВ, питання грамотного управління ОІВ потребують подальшого дослідження та будуть розглянуті в наших наступних працях.

Таким чином, варто зазначити, що стрімкий розвиток технологій обумовлює підвищення важливості створення ефективного ринку інтелектуальної власності. При цьому роль механізму управління ОІВ полягає в сприянні не тільки передачі технологій, а й в збільшенні спектру використання ІВ.

Список використаних джерел та літератури:

1. Малых С.В. Рыночная оценка инноваций в машиностроении / С.В. Малых. – ОНПУ, ИЭУС, изд. «Друк», - Одесса, 2004. - С. 142, 215-218, 234, 236, 247.
2. Козловская Ж.А. Цена и ценность прав на объекты интеллектуальной промышленной собственности [под общ. ред. Маркуса Я.И.] / Козловская Ж.А., Малых С.В., Столяров П.С. – К.: изд. «Экономика», 2009 – 65 с.
3. Азгальдов Г.Г. Оценка стоимости интеллектуальной собственности и нематериальных активов: [учеб. пособие] / Г.Г. Азгальдов, Н.Н. Карпова – [2-е изд., стереотип.] – М.: Международная академия оценки и консалтинга, 2007.–400 с.
4. Cohen W.M. R&D Spillovers, Patents and the Incentives to Innovate in Japan and the United States / W.M. Cohen, A. Goto, A. Nagata, R.R. Nelson, J. P. Walsh // *Research Policy*. – 2002. – № 31. – P. 1349-1367
5. Sheehan J. Understanding business patenting and licensing: results of a survey / J. Sheehan, C. Martinez, D. Guellec // *Patents, Innovation and Economic Performance*, OECD conference proceedings. – 2004/
6. Valuation and exploitation of intellectual property, STI working paper. Statistical Analysis of Science, Technology and Industry [Electronic resource] / Organisation for Economic Cooperation and Development, 30 June 2006. – Mode of access: <http://www.oecd.org/science/scienceandtechnologypolicy/37031481.pdf>
7. Intellectual Asset Strategy at NEC: Integration of Business Strategy and Open Innovation [Electronic resource] / В Hirosaki // presentation at EPO-OECD-BMW International Conference on Intellectual Property as an Economic Asset: Key Issues in Valuation and Exploitation, 30 June-1 July 2005, Berlin. - Mode of access: www.oecd.org/sti/ipr.
8. Леонтьев Б.Б. Основы оценки интеллектуальной собственности в России / Б.Б. Леонтьев, Х.А. Мамаджанов. – М.: ИНИЦ Роспатента, 2006. – 108 с.